

Tülay Akbaba

Dr. Öğr. Üye., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi, Burdur/Türkiye
Assist. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University/Faculty of Literature and Science,
Burdur/Türkiye

eposta: takbaba@mehmetakif.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-0430-9633> - RorID: <https://ror.org/04xk0dc21>

Atıf/Citation: Akbaba, Tülay 2025. Rus Dilinde Basit Cümlelerin Yapısı: Analiz ve Değerlendirme.
Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 13/42, 47-65.

<https://doi.org/10.33692/avrasyad.1528236>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	05.08.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	01.01.2025
Yayın Tarihi/Published:	15.03.2025

RUS DİLİNDE BASİT CÜMLENİN YAPISI: ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

Öz

Dil, düşüncelerin ve duyguların iletilmesini sağlayan bir sistemdir. Bu sistemin temelinde anlamlı ifadeler oluşturmayı mümkün kılan cümle yer alır. Cümle, söz diziminin ana yapı taşıdır. Cümlelerin yapısal şeması, pek çok dil bilimci tarafından basit cümlelerin temel bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Yapısal şema, dilin belirli bir yapı çerçevesinde nasıl düzenleneceğini ve bağımsız bir cümlelerin nasıl oluşturulacağını gösteren soyut bir kavram olarak ele alınmaktadır. Yapısal şemanın bileşenleri, cümlede yüklem, kip, zaman, kişi gibi dil bilimsel kategorileri temsil eder. Bu unsurlar cümlelerin dil bilimsel ve anlamsal yapısını belirlemede önemli bir rol oynar. Cümlelerin yapısal şemasının öğretilmesi, dil öğrenimini kolaylaştırarak bireylerin dil bilgisi kurallarını daha iyi kavramalarını sağlar ve genel dil yeterliliklerini belirgin ölçüde artırır. Bu çerçevede çalışmanın amacı ünlü Rus dil bilimciler Nataliya Yulyevna Şvedova ve Vera Arsenyevna Beloşapkova'nın basit cümlelerin şeması üzerine geliştirdikleri yaklaşımları analiz etmek ve Rusçayı yabancı bir dil olarak öğrenen bireyler için basit cümlelerin yapısal şemasının öğretilmesine yönelik fikirlerimizi ve önerilerimizi sunmaktır. İnceleme materyalini Şvedova ve Beloşapkova'nın basit cümlelerin yapısal şeması üzerine olan cümle modelleri oluşturmaktadır. Çalışmada betimleyici ve karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Çalışma sonucunda Rus dilinde basit cümlelerin şeması üzerine genel bir fikir edinilmesi, minimum bir cümlelerin oluşmasını sağlayan temel cümle modellerinin öğrenilmesi ve cümlelerin yapısal ve anlamsal yönüne odaklanılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Rus Dili, Cümle, Cümlelerin Yapısal Şeması, N. Yu. Şvedova, V. A. Beloşapkova

SIMPLE SENTENCE STRUCTURE IN RUSSIAN LANGUAGE: ANALYSIS AND EVALUATION

Abstract

Language is a system that enables the transmission of thoughts and emotions. At the core of this system lies the sentence, which makes it possible to form meaningful expressions. The sentence is the fundamental building block of syntax. The structural schema of a sentence is regarded by many linguists as a primary element of a simple sentence. This schema is conceptualized as an abstract framework illustrating how language is organized within a specific structure and how an independent sentence is constructed. Components of the structural schema represent grammatical categories within the sentence, such as predicate, mood, tense, and person. These elements play a significant role in determining the grammatical and semantic structure of the sentence. Teaching the structural schema of sentences facilitates language learning by enhancing individuals' understanding of grammatical rules and substantially improving overall language proficiency. In this context, the aim of this study is to analyze the approaches developed by renowned Russian linguists Nataliya Yulyevna Shvedova and Vera Arsenyevna Belosapkova on the schema of simple sentences. We will also present our ideas and suggestions for teaching the structural schema of simple sentences to learners of Russian as a foreign language. The analysis material comprises sentence models based on Shvedova and Belosapkova's structural schema of simple sentences. A descriptive and comparative method has been employed in this study. The study aims to provide a general understanding of the schema of simple sentences in the Russian language, facilitate learning of the basic sentence models that constitute a minimal sentence, and emphasize the structural and semantic aspects of the sentence.

Keywords: Russian Language, Sentence, Structural Schema of the Sentence, N. Yu. Shvedova, V. A. Beloshapkova

Giriş

Şüphesiz, dil bir toplumun en kıymetli varlığıdır. Bu varlığı korumak, toplumu oluşturan her bireyin sorumluluğudur (Bağlan Özer 2004: 4). Dil, iletişim ve bireyler arasındaki ilişkinin temelini oluşturur. Birey, düşündüklerini karşıya iletmek amacıyla konuşma veya yazı dilini kullanır. Bireyin düşündüklerini doğru ve anlamlı bir şekilde yargıya dökebilmesi için cümle oluşturmaya gerekmektedir. Böylece *söz dizimi problemi doğmuştur* (Bak 2020: 1834).

Söz dizimi, cümleleri oluşturan unsurların hiyerarşik bir yapı içinde nasıl düzenlendiğini araştıran alan olarak tanımlanır. Bir cümle, *sözcükten öbeğe, öbekten yan cümleye ve yan cümlelerden de asıl cümleye ve daha karmaşık cümlelere doğru bir yapı sergiler*. Bu yapı içindeki her bir öge, bir diğerine bağlı olarak düzenlenir ve bunun sonucunda cümle içinde belirli bir anlam ve işlev kazanır. Örneğin, cümle içinde yer alan *ad, eylem, ad öbeği gibi yapılar* belirli dil bilgisel kategorileri temsil ederken, bu yapıların *özne, nesne, yüklem gibi birer cümle ögesi olarak yer alması*, cümlelerin biçimsel ve anlamsal yapısının şekillenmesinde önemli bir rol

oynamaktadır (Gürkan 2023: 2128). Söz diziminin bu hiyerarşik yapısı, dilin işleyişinde kritik bir öneme sahiptir. Cümledeki her bir öge, diğer ögelerle etkileşim içinde bulunarak anlamın oluşumuna katkıda bulunur. Örneğin, öznenin cümledeki yeri, yüklem anlamını etkileyebilir; dolayısıyla cümledeki unsurların doğru bir biçimde yerleştirilmesi, iletişimin etkinliğini artırır. Bu nedenle, dilin en temel yapı taşlarından biri olan cümle, anlamlı bir iletişim kurmanın merkezinde yer alır.

Türk dili uzmanlarından Leyla Karahan'a göre *Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu, bir olayı yargı bildirerek anlatan kelime veya kelime dizisine cümle denir. Cümle, dilin en küçük birimidir. Duygular, düşünceler, olaylar ve durumlar, cümle veya cümlelerden meydana gelen dil birlikleri ile karşılanır* (Karahana 2017: 9).

Sovyet Ansiklopedik Sözlüğü'ndeki tanıma göre cümle söz diziminin ana kategorilerinden biri olup geniş anlamda bir durum hakkında bir mesaj verir, dar anlamda ise var olduğu dilin yasalarına ve belirli bir şemaya göre düzenlenen özel bir söz dizimsel yapısıdır (Sovetskiy entsiklopedičeskiy slovar 1987: 1053).

Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü'ndeki tanıma göre ise cümle belirli bir anlamsal ve tonlama bütünlüğüne sahip ve dil bilgisi kurallarına uygun bir şekilde düzenlenmiş kelime ya da kelimelerin bir birleşimidir. Cümle aynı zamanda dil ve düşünceyi ifade eden bir iletişim birimidir (Rozental ve Telenkova 1985: 203-205, URL-4).

Cümle üzerine yapılan bu tanımlar, dilin karmaşık yapısını ve iletişimdeki önemini vurgulamaktadır. Cümle, yalnızca kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşan bir yapı değil; aynı zamanda düşünce ve duyguların ifadesinde kritik bir rol oynayan bir iletişim aracıdır. Bu bağlamda, cümleler dilin anlamını ve işlevselliğini belirleyen temel unsurlardır denilebilir.

Rus dili uzmanlarından filolog Bahar Demir ve Svetlana Aiupova cümlelerin söz diziminde merkezi bir rol oynadığını ve aşağıdaki özelliklere sahip olduğunu vurgulamışlardır:

- 1) Cümle bitmiş bir düşünceyi ifade eder.
- 2) Cümle, konuşmacının gerçekliğe karşı tutumunu yansıtır.
- 3) Cümlelerin söyleniş amacı vardır.
- 4) Cümle dil bilimsel olarak bir temele sahiptir.
- 5) Cümle tonlamayla ilişkilidir (Aiupova ve Demir 2015: 32).

Demir ve Aiupova cümlelerin dil bilimsel anlamında yüklem öneme dikkat çekmişler ve aşağıdaki söz dizimsel kategorilerin yüklemi oluşturduğunu belirtmişlerdir:

1) Zamansallık kategorisi cümlelerin geçmiş, şimdiki ya da gelecek zamanla olan ilişkisini belirtir. Örneğin: *Я слушаю музыку – Müzik dinliyorum*. Bu cümlede şimdiki zamana ait bir eylemden bahsedilmiştir.

2) Kip kategorisi cümlelerin gerçeklik ya da gerçek dışılıkla olan ilişkisini gösterir. Örneğin: 1) *Я написала этот роман – Bu romanı yazdım*. Bu cümlede biten bir eylemin gerçekliği mevcuttur. 2) *Хоть бы в пятницу были уже каникулы – Keşke Cuma günü tatil olsa*. Bu cümlede gerçek dışı ya da olası bir gerçeklikten bahsedilmektedir. 3) *Быстро иди в школу – Çabuk okula git*. Bu cümlede olması ya da yapılması gereken bir eylem söz konusudur (Aiupova ve Demir 2015: 32).

Yukarıdaki özelliklerin yanı sıra cümle açısından aşağıdaki iki nokta da önem teşkil etmektedir:

- 1) Yapısal açıdan bir şemanın varlığı: Bu durumda herhangi bir cümle belli bir şemaya göre oluşturulur. Örneğin: *Студент читает текст – Öğrenci metni okuyor* cümlesi özne+yüklem+nesne şemasına göre oluşturulmuştur.
- 2) Cümlelerin bağımsızlığı: Cümle bir düşüncüyü yansıtır ve bu nedenle bağımsızdır. Ancak herhangi bir düşüncenin anlamı tam olarak metinde ortaya çıkar, bu nedenle her cümlelerin bağımsızlığı görecelidir (URL-1).

Türk dili uzmanı Muharrem Ergin'in belirttiği üzere *cümlelerin temel fonksiyonu bir hüküm (yargıyı) ifade etmektir*. Ergin, bir cümlelerin en geniş kelime grubu olduğuna ve cümlelerin yargı ifade etmesi için minimum bir çekimli fiilin olması gerektiğini belirtmiştir. Bu şart sağlandığında tek kelimenin bile cümle olabileceğini vurgulamıştır. Örneğin *gidiyorum, güzeldir* gibi (Ergin 2022: 392).

Cümlelerin çok boyutlu yapısı, dilin zenginliğini ve ifade çeşitliliğini önemli ölçüde artırır. Bu yapı, bireylerin düşüncelerini ve duygularını daha etkili bir şekilde iletebilmeleri için gerekli bir temel sağlar. Yukarıda belirtilen özellikler, cümlelerin dil içinde nasıl işlediğini ve iletişim sürecinde nasıl bir rol oynadığını net bir biçimde ortaya koymaktadır. Cümle yapısının doğru bir şekilde anlaşılması, dil öğrenimi ve öğretiminde büyük bir öneme sahiptir. Böylece, bireyler iletişim kurma becerilerini geliştirirken, daha anlamlı ve etkili ifadeler kullanma imkânına sahip olurlar.

Basit Cümlelerin Yapısal Şeması Üzerine İki Farklı Yaklaşım

Yapısal şema birçok dil bilimci tarafından basit cümlelerin zorunlu bir özelliği olarak kabul edilir. Şemanın bileşenleri yüklemi oluşturarak cümlede kip, zaman ve kişi gibi temel dil bilgisi kategorilerini ifade eder. Yapısal şema dil bilimsel bir terim olarak, dilin belirli bir yapı içinde nasıl düzenlenebileceğini ve minimum bağımsız bir cümlelerin nasıl oluşturabileceğini gösteren soyut bir şema olarak kabul edilmektedir. Bu yapısal şemada amaç, cümlelerin dil bilgisel ve anlamsal yapısını anlamak ve analiz etmektir (Lavrentyev

2023: 202-203). Yapısal şema, dil bilimcilerin cümlelerin yapısını incelemesinde önemli bir araçtır. Bu şema sayesinde cümledeki her bir bileşenin nasıl etkileşimde bulunduğu ve cümlelerin anlamını nasıl şekillendirdiği daha iyi anlaşılabilir.

Slav dil biliminde basit bir cümlelerin yapısal şeması doktrini, Prag işlevsel dil bilim okulunun kurucusu Vilém Mathesius'un (1882-1945) çalışmalarına kadar uzanır. Mathesius, cümlelerin tamamen konuşmaya ait olmadığını, aynı zamanda konuşulan dilin dil bilgisi sistemine bağlı olduğunu vurgular (Mathesius 1967: 237; Beloşapkova 1989: 632). Bu bağlamda Mathesius, cümle yapısının dilin kurallarıyla nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur. Onun görüşleri, cümlelerin sadece bir iletişim aracı olmanın ötesinde, dil bilimsel yapı olarak da incelenmesi gerektiğini savunur. Ayrıca cümledeki unsurların birbirleriyle olan ilişkilerini anlamak, iletişimin işlevselliği açısından gereklidir. Prag okulunun bu bakış açısı, dilin kullanımını ve anlamını daha derinlemesine analiz etme yolunda önemli bir adım olmuştur. Dolayısıyla, basit cümlelerin yapısal şeması, dil bilimi çalışmalarında vazgeçilmez bir kavram hâline gelmiştir.

Rusya'da yapısal şema öğretisinin başlangıcı ünlü filolog Nataliya Yulyevna Şvedova'nın (1916-2009) adıyla ilişkilendirilir. Bununla birlikte 1960'lı yıllarda Rus dilinde basit cümlelerin yapısal şemasına yönelik ilk adımların dil bilim uzmanı Timofey Petroviç Lomtev tarafından atıldığı düşünülmektedir. Lomtev'in cümlelerin iki taraflı doğasını, cümlelerin dilsel gösterge özelliğini sezdiği ancak nesneye ilişkin anlayışı geliştiremediği söylenmektedir. Şvedova tarafından bir cümlelerin yapısal minimumu¹ açısından ortaya atılan fikir 1970 ve 1980'de yayımlanan *Rusça Dil Bilgisi* (Russkaya grammatika 1970 i 1980) kitaplarına dâhil olmuştur. Söz konusu çalışmada Şvedova tarafından hazırlanmış olan yapısal şemanın sözcüksel içerikten soyutlandığı ve cümlelerin ana üyelerini oluşturan bileşenlerin yüklemi ifade ettiği bilinmektedir. Bu şemada tek ya da iki ögeli olmak üzere toplam 31 bağımsız şema (cümle modeli) bulunur (Selemenewa 2013: 60; Selemenewa 2010: 46). Şvedova'nın bu çalışması, cümle yapısının daha sistematik bir şekilde incelenmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca yapısal şemanın cümlelerin dil bilimsel ve anlamsal analizinde önemli bir araç olarak kullanılması, dil bilimi alanında yeni bir perspektif sunmuştur. Özellikle cümlelerin yüklemine dayalı olarak yapılan bu tanımlama, cümlelerin karmaşıklığının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. 1980'ler ve sonrasında, bu yapısal yaklaşımın etkisiyle birçok dil bilimci cümle yapısının derinlemesine incelenmesi için farklı modeller ve teoriler geliştirmiştir. Bu bağlamda Rus dil bilimi alanında yapılan çalışmalar, cümle yapısının anlaşılmasını ve öğretimini önemli ölçüde zenginleştirmiştir.

¹ Cümlelerin yapısal minimumunun amacı bağımsız bir cümlelerin işlevlerini yerine getirebileceği asgari bileşenleri (öğeleri) belirlemektir. Detaylı bilgi için bkz.: Beloşapkova, Vera Arsenyevna. 1989. *Sovremenniy russkiy yazık: Učebnik dlya filologičeskih spetsialnostey universitetov*. Pod red. V. A. Beloşapkovoy. Moskva: Vıssşaya škola, s. 633-634.

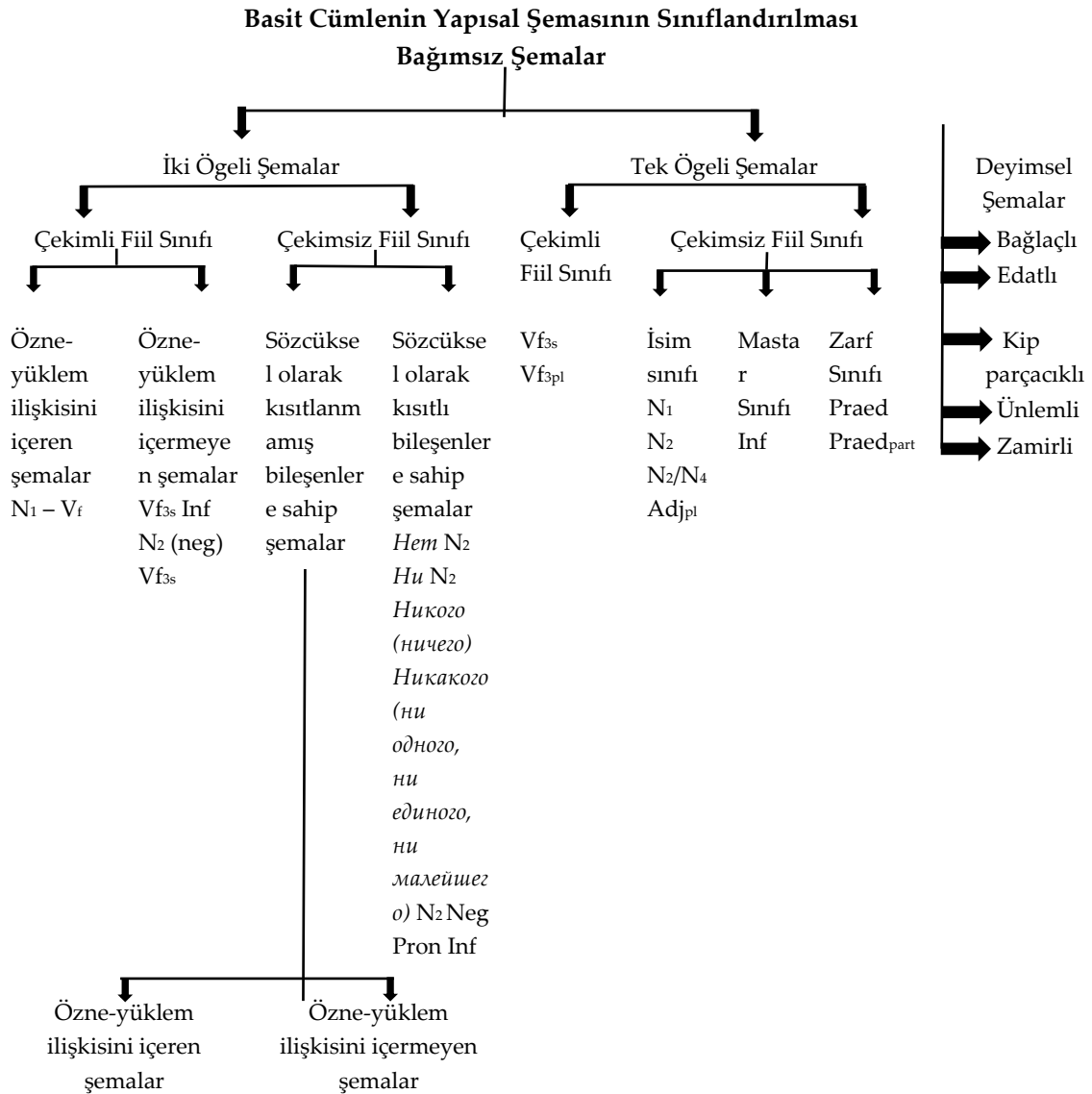

1980 Rus Dil Bilgisi'nde Şvedova'nın basit cümlelerin yapısal şeması üzerine olan temel düşüncesi iki noktadan oluşmaktadır:

- 1) Cümlelerin dil bilgisel anlamını ifade eden yüklem merkezi;
- 2) Yüklem merkezinin biçimini belirleyen özne. Örneğin: $N_1V_f^2$ şemasına göre *Они любят шоколад* – Çikolatayı seviyorlar (N_1 = Onlar, V_f = seviyorlar), Inf şemasına göre *Всем молчать!* – Herkes sussun! cümleleri (Inf susmak) (Russkaya grammatika 1980: 92-98).

Tablo 1: Nataliya Yulyevna Şvedova'ya Göre Basit Cümlelerin Yapısal Şeması³

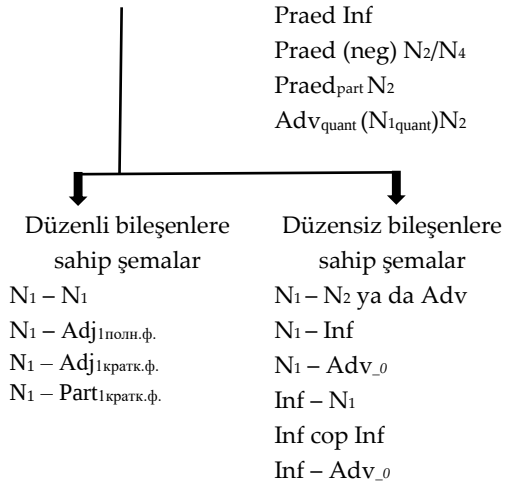
² Kullanılan sembollerle ilgili bilgi Tablo 1'de detaylı bir şekilde verilmiştir.

³ Detaylı bilgi için bkz.: *Russkaya grammatika 1980. Tom II – Sintaksis*. N. Yu. Şvedova (gl. red.). Moskva: Nauka, s. 97.

Rus Dilinde Basit Cümlelerin Yapısı: Analiz ve Değerlendirme

Şvedova'ya göre basit bir cümlelerin yapısal şemasının genel sınıflandırmasına yönelik gerekçeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- 1) Şemanın bağımsızlığı ya da deyimisel oluşu.
- 2) Şemanın bileşenlerinden birinin sözcüksel kısıtlama ya da kısıtlanmazlığa sahip oluşu.
- 3) Zaman ve kip anlamlarını içeren çekimli fiil biçiminin (V_t) varlığı ya da yokluğu.
- 4) Bileşenlerin sayısı (tek ögeli ya da iki ögeli cümleler).
- 5) İki ögeli cümleler için, bileşenlerin birbirlerine biçimsel olarak benzemesi ya da benzememesi (Russkaya grammatika 1980: 93-94).

Yukarıdaki gerekçeler temelinde şekillenen yapısal şemaya göre birinci sırada bağımsız, ikinci sırada deyimisel şema gelir. Bağımsız şema basit cümle sisteminde merkezi bir yer işgal etmekte, tek ve iki ögeli şemalara ayrılmaktadır. Tek ögeli cümleler çekimli ve çekimsiz fiil sınıfı olmak üzere ikiye ayrılır. Çekimsiz fiil sınıfı isim, mastar veya zarf sınıfı içerir. İki ögeli cümleler de çekimli ve çekimsiz fiil sınıfı olmak üzere ikiye ayrılır. Çekimli fiil sınıfı özne-yüklem ve özne-yüklem ilişkisini içermeyen cümleler içerir. Çekimsiz fiil sınıfında, sözcüksel olarak kısıtlanmamış (özne-yüklem ilişkisini içeren ve içermeyen, düzenli ve düzensiz bileşenlere sahip) ve kısıtlı bileşenlere sahip şemalar bulunur. Son olarak yapısal şemanın ikinci kısmını oluşturan deyimisel şemalar bağlaçlı, edatlı, kip parçacıklı, ünlemli ve zamirli olmak üzere beşe ayrılır (Russkaya grammatika 1980: 93-94).

Tablo 2: Yapısal Şemadaki Latince Semboller ve Anlamları⁴

⁴ Detaylı bilgi için bkz.: *Russkaya grammatika 1980. Tom II – Sintaksis*. N. Yu. Şvedova (gl. red.). Moskva: Nauka, s. 93-94.

Sembol	Anlam
Vf	Çekimli fiil (Latince verbum finitum).
Vf _{3s}	Üçüncü tekil şahısa göre çekimlenmiş fiil (Latince singularis).
Vf _{3pl}	Üçüncü tekil şahısa göre çekimlenmiş fiil (Latince pluralis).
Inf	Fiilin mastar hâli (Latince infinitivus).
N	İsim (Latince nomen).
Adj	Sıfat (Latince adjectivum).
Adj _{полн.ф.}	Uzun sıfat biçimi.
Adj _{кратк.ф.}	Kısa sıfat biçimi.
Pron	Zamir (Latince pronomen).
Adv	Zarf (Latince adverbium).
Adv _o	Yüklem oluşturan zarf (Latince adverbium-o).
Praed	Yüklem (Latince praedicatum).
Part	Sıfat-fiil (Latince participium).
Praed _{part}	Sıfat-fiilden oluşan yüklem.
Interj	Ünlem (Latince interjectio).
Neg	Olumsuzluk (Latince negatio).
Cop	Koşaç (Latince copula).
Quant	Niceliksel anlam (Latince quantitas).
N ₁ , N ₂ , N ₃ , N ₄ , N ₅ , N ₆	N ₁ = Yalın hâl, N ₂ = İsmi -in hâli, N ₃ = İsmi -e hâli, N ₄ = İsmi -i hâli, N ₅ = İsmi ile hâli, N ₆ = İsmi -de hâli.
N ₂ ...	İsmi yalın hâli hariç diğer hâller.

Tablo 3: Şvedova'ya Göre Basit Cümlelerin Yapısal Şemasındaki Sembollerin Örnekler Üzerinden Açıklanması⁵

Yapısal Şema	Örnek İfade ve Tercümesi	Şemanın Anlamsal Yorumu
1) N ₁ - V _f	Завод работает (Fabrika çalışıyor/çalışır).	Özne ile eylem ya da durumu yansıtan yüklem arasındaki ilişki.
2) V _{f3s} Inf	Следует подождать (Beklemek gerekiyor/gerekir/gerek).	Eylemin ya da durumun gerekliliği.
3) N ₂ (neg) V _{f3s}	Друзей не находится (Arkadaş yok).	Özne ile olumsuz bir durumu yansıtan yüklem arasındaki ilişki.
4) N ₁ - N ₁	Знание — сила (Bilgi güçtür/güç demektir).	Özne ile öznenin temsil ettiği yüklem arasındaki ilişki.
5) N ₁ - Adj ₁ полн.ф.	Ребёнок послушный (Çocuk itaatkârdır).	Özne ile öznenin niteliğini belirleyen yüklem arasındaki ilişki.
6) N ₁ - Adj ₁ кратк.ф.	Ночь тиха (Gece sessiz).	Özne ile öznenin süreçsel olmayan durumunu yansıtan yüklem arasındaki ilişki.

⁵ Detaylı bilgi için bkz.: *Russkaya grammatika 1980. Tom II – Sintaksis*. N. Yu. Şvedova (gl. red.). Moskva: Nauka, s. 92-97.

Rus Dilinde Basit Cümlelerin Yapısı: Analiz ve Değerlendirme

7) N ₁ - Partı кратк.ф.	Заводы восстановлены (Fabrikalar yeniden inşa edildi).	Özne ile eylemin sonucundaki durumu gösteren yüklem arasındaki ilişki.
8) N ₁ - N ₂ ya da Adv	Ящик – из дерева (Çekmece ahşaptan yapılmıştır).	Özne ile onun durumunu ya da niteliğini belirleyen yüklem arasındaki ilişki.
9) N ₁ - Inf	Главное лечение – лежать (Asıl tedavi yatmaktır).	Nesnel olarak ifade edilen bir durum ile onun bir eylem ya da süreçsel durumunu belirten yüklem arasındaki ilişki.
10) N ₁ - Adv _{-o}	Ложь – [это] непростительно (Yalan affedilemez).	Eylem ya da durum ile onun niteliksel özelliğini belirleyen yüklem arasındaki ilişki.
11) Inf - N ₁	Учиться – необходимость (Öğrenmek bir zorunluluktur ya da ihtiyaçtır).	Soyut olarak temsil edilen bir eylem ya da durum ile onun niteliğini bildiren yüklem arasındaki ilişki.
12) Inf cop Inf	Сомневаться – это искать (Şüphelenmek aramaktır).	Soyut olarak temsil edilen eylem veya durum ile yüklem arasındaki ilişki.
13) Inf - Adv _{-o}	Ждать мучительно (Beklemek acı verici).	Soyut olarak temsil edilen bir eylem ya da durum ile onun niteliksel özelliğini belirten yüklem arasındaki ilişki.
14) Praed Inf	Пора ехать (Gitme zamanı).	Bir eylemi ya da durumu gerçekleştirmek için imkân, gereklilik, yetenek, zamana uygunluk vb. durumların varlığı.
15) Praed (neg) N ₄ /N ₂	Видно следы (İzler görünüyor); Не видно следы/следов (İz/izler görünmüyor).	Nesneye yönelik öznel bir durumun varlığı.
16) Praed _{part} N ₂	Подтверждения не получено (Onay alınmadı).	Bir durumun öznesi ile onun durumunu gösteren yüklem arasındaki ilişki.
17) Adv _{quant} (N _{1quant}) – N ₂	Мало времени (Zaman az/yeterli zaman yok).	Özne ile onu nicelik açısından belirleyen yüklem arasındaki ilişki.
18) Нет N ₂	Нет сомнений (Şüphesiz).	Öznenin yokluğu.
19) Ни N ₂	Ни облачка (Bulut yok).	Öznenin yokluğu.
20) Никого (ничего) N ₂	Ничего нового (Yeni hiçbir şey yok).	Öznenin tamamen yokluğu.
21) Никакого (ни одного, ни единого, ни малейшего) N ₂	Никакой надежды (Hiçbir umut yok).	Öznenin tamamen yokluğu.
22) Pron neg Inf	Некуда идти (Gidecek bir yer yok).	Bir şeyin uygulanması için gerekli bir öznenin, nesnenin veya koşulların

		bulunmaması nedeniyle uygulanamaması.
23) Vf _{3s}	Светаёт (Gün ağarıyor).	Öznesiz durum ya da özneye ilgili bir eylemin veya durumun varlığı.
24) Vf _{3pl}	Стучат (Kapı çalıyor).	Belirsiz bir özneye atfedilen bir eylemin veya durumun varlığı.
25) N ₁	Тишина (Sessizlik).	Nesnenin ya da nesnel olarak temsil edilen bir eylemin ya da durumun varlığı.
26) N ₂	Народу! (Kalabalık).	Birçok nesneyle ifade edilen eylem ya da durum.
27) N ₂ /N ₄	[Ваши] документы (Belgeleriniz).	Arzu edilen ya da gerekli olan bir nesnenin, eylemin ya da durumun varlığı.
28) Adj _{pl} кратк.ф.	[В школе] удивлены [Okulda] (Şaşırdılar).	Belirsiz bir öznenin durumuna dair bilgi verilmesi.
29) Inf	Не пройти (Geçemezsin/ Geçemezsiniz!); Молчать! (Sus/susun!).	Bir eylemin gerçekleştirilmesinin arzu edilirliliği, gerekliliği, imkânı veya imkânsızlığı.
30) Praed	Холодно (Soğuk).	Öznesiz ya da özneye ilişkili bir durumun varlığı.
31) Praed _{part}	Закрѳто (Kapalı).	Öznesiz veya özneye ilişkili bir durumun varlığı.

Şvedova'ya göre cümleyi genişleten üyeler⁶ cümle yapısının bir parçası değildir. Örneğin: 1) *Ольга читает* (Olga okuyor) ve *Ольга читает журнал* (Olga dergi okuyor); 2) *Жаль* (Yazık) ve *Ему жаль* (O üzgün); 3) *Преподаватель доволен* (Öğretmen memnun) ve *Преподаватель доволен студентом* (Öğretmen öğrenciden memnun). Her cümle çifti aynı yapısal şemaya göre oluşturulmuştur ve cümlelerde yer alan ismin -i hâli, ismin -e hâli ve -ile hâli cümlelerin anlamsal yapısına işaret etmektedir (Russkaya grammatika 1980: 96-98).

Şvedova'nın basit cümlelerin yapısal şeması üzerine olan ilk yaklaşımının yanı sıra Rus söz diziminde öne sürülen ikinci yaklaşım ünlü Rus filolog Vera Arsenyevna Beloşapkova'ya (1917-1996) aittir. Beloşapkova, Şvedova tarafından ortaya konan cümlelerin yapısal şemasının biçimsel bir yapıya yönelik olduğunu, gereksiz olan her şeyden soyutlandığını, genişletici

⁶ Cümleyi genişleten üyeler Rusçada распространяющие члены предложения ya da расширитель предложения demektir. Bu üyeler cümlelerin ana üyeleriyle birleşerek cümlelerin dil bilgisel temelini genişleten kelime biçimleridir. Örneğin: nesne (дополнение), sıfat (определение) ve zarf tümleci (обстоятельство). Detaylı bilgi için bkz.: Beloşapkova 1989: 648-656.

üyeleri içermediğini belirtir. Beloşapkova, bu şemaya sadece yüklem minimumunu oluşturan bileşenlerin dâhil edildiğini vurgular (Beloşapkova 1989: 634).

Beloşapkova'nın tanımına göre yapısal şema söz dizimsel bir yapının arkasında duran ve bir dil birimine sahip olan soyut bir şemadır. Başka bir ifadeyle cümlelerin biçimsel yapısının yapısal şemayı oluşturduğunu belirtir (URL-3). Ancak Beloşapkova cümlelerin sadece biçimsel yapısına değil, aynı zamanda hem dil bilgisel hem de anlamsal yapısına odaklanmıştır. Bu durumda bir cümlelerin yapısal şemasının daha fazla sayıda bileşen içerdiğini belirtir. Dolayısıyla bu yaklaşım açısından bakıldığında, N₁V_f şeması *Они любят шоколад* – Çikolatayı seviyorlar cümlesine karşılık gelirken, *Они очутились...* – Kendilerini ...'de buldular cümlesi yön bildiren bir zarf bileşeniyle desteklenmelidir. Bu bileşen Adv_{loc}/N_{2...loc} şemasıyla gösterilebilir. Burada N_{2...loc} sembolünü çözümlediğimizde N₂ edatla kullanılan ismin herhangi bir hâlini, loc (location – yer) zarf anlamı olan bir ismin -de hâlini temsil eder. Örneğin: 1) *Они очутились дома* – Kendilerini evde buldular. 2) *Они очутились у дома* – Kendilerini evin yakınında buldular. 3) *Они очутились в доме* – Kendilerini evin içinde buldular. 4) *Они очутились за домом* – Kendilerini evin arkasında buldular (Beloşapkova 1989: 635).

Beloşapkova yapısal şemadaki dil bilgisel ve anlamsal yapı arasındaki tutarsızlık sorununu, minimum şemayı genişletilmiş bir yapısal şemaya dönüştürerek çözmüştür. Bu durum iki örnekle şu şekilde açıklanabilir: 1) *Она работает* – O çalışıyor cümlesinde N₁V_f şeması minimal bir biçimde uygulanmıştır. 2) *Он открыл дверь* – O kapıyı açtı cümlesinde aynı şema olan N₁V_f genişletilmiş bir biçimde N₁V_fN₄ olarak uygulanmıştır (URL-2).

Tablo 4: Beloşapkova'ya Göre Basit Cümlelerin Yapısal Şeması⁷

Yapısal Şema	A. İki Ögeli Nominatif Şema	Açıklama ⁸
1) N ₁ V _f	Пришла весна (İlkbahar geldi).	N ₁ = весна; V _f = пришла.
2) N ₁ CopN _{1/5}	Я был студентом (Öğrenciydim).	N ₁ = я, Cop = был; N ₅ = студентом.
3) N ₁ CopN _{2...pr} /Adv	Дом был без лифта (Binada asansör yoktu).	N ₁ = дом; Cop = был; N _{2...pr} = без лифта.
4) N ₁ CopAdj _{t/1/5}	Дверь открыта (Kapı açık).	N ₁ = дверь; Adj _{t/1/5} = открыта.
Sembol	B. İki Ögeli Mastar Şeması	Açıklama
1) InfV _f	Хочется спать (Uyumak istiyorum).	Inf = спать; V _f = хочется.
2) InfCopN _{1/5}	Поступить в университет было моей давней мечтой	Inf = Поступить; Cop = было;

⁷ Detaylı bilgi için bkz.: Beloşapkova, Vera Arsenyevna. 1989. Sovremennyy russkiy yazık: Učebnik dlya filologičeskikh spetsialnostey universitetov. Pod red. V. A. Beloşapkovoy. Moskva: Vısşaya şkola, s. 640-642.

⁸ Açıklama kısmında yer alan bilgiler makale yazarına aittir.

	(Üniversiteyi kazanmak uzun zamandır hayalimdi).	N ₅ = (моей давней) ⁹ мечтой.
3) InfCopN _{2...pr} /Adv	Надо было подождать (Beklemek gerekiyordu).	Inf = подождать; Cop = было; Adv = надо.
4) InfCopAdj _{i/1/5}	Отказываться было неразумно (Reddetmek akılsızcaydı).	Inf = отказываться; Cop = было; Adj _{i/1/5} = неразумно.
5) InfCopInf	Отказаться от его помощи – обидеть его (Yardımlını reddetmek onu gücendirmek demektir).	Inf = отказаться; Cop = нулевая; Inf = обидеть.
Sembol	C. Tek Ögeli Şema	Açıklama
1) V _{pl3}	Его вызвали к директору (Müdürün odasına çağrıldı).	V _{pl3} = вызвали.
2) Cop _{pl} N _{2...pr} /Adv	От него были в восторге (Ondan çok etkilendiler).	Cop _{pl3} = были; N _{2...pr} = от него; Adv _{pr} = в восторге.
3) Cop _{pl3} Adj _{ipl}	Моему приходу были рады (Gelişime sevindiler).	Cop _{pl3} = были; Adj _{ipl} = рады.
4) V _{s3/n}	Пахнет чем-то вкусным (Lezzetli bir şey kokuyor).	V _{s3/n} = пахнет.
5) Cop _{s3/n} N _{2...pr} /Adv	Завтра будет без осадков (Yarın yağış olmayacak).	Cop _{s3/n} = будет; N _{2...pr} = без осадков.
6) Cop _{s3/n} Adj _{fsn} ¹⁰	На улице было холодно (Dışarısı soğuktu).	Cop _{s3/n} = было; Adj _{fs} = холодно.
7) CopN ₁	Была ночь (Geceydi).	Cop = была; N ₁ = ночь.
8) Inf	Всем встать! (Herkes ayağa kalksın!).	Inf = встать.

Beloşapkova minimum cümle şemasına dâhil olan üç kelime sınıfına dikkat çekmiştir:

- 1) İlk sırada yüklem geldiğini ve yüklem üç biçimde oluştuğunu belirtmiştir: a) Çekimlenmiş fiil biçimi (V_f); b) Çekimlenmiş koşaç biçimi (Cop – örneğin *о́лмат* (быть) fiili ve c) Belirli bir kip anlamı taşıyan mastar fiil (Inf).
- 2) Bağlaç içeren cümlelerde yüklem anlamı taşıyan bağlaç ile edatlı isim biçiminin oluşturduğu yapı, cümlelerin yüklem merkezini oluşturur.

⁹ *Моей давней...* (Benim uzun süredir...) cümlelerin genişletici üyesidir.

¹⁰ Küçük harfle “n” sembolü Beloşapkova’nın listesinde olup Şvedova’da yer almamaktadır. “n” üçüncü kişi ya da nötr kelimeyi göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz.: Beloşapkova, Vera Arsenyevna. 1989. *Sovremenniy russkiy yazık: Učebnik dlya filologičeskih spetsialnostey universitetov*. Pod red. V. A. Beloşapkovoy. Moskva: Vişşaya şkola, s. 638.

- 3) Cümle şemaları, sayı, cinsiyet (kişi) olarak yükleme dair göstergeleri içerir. Sayı ve cinsiyet fiille ya da koşaçla uyumlu olarak çekimlenir (Beloşapkova 1989: 637-639).

Beloşapkova'nın yapısal şemasını Rusçayı ikinci yabancı dil olarak öğrenen bireyler için daha basite indirgenmiş bir şekilde aşağıdaki şekilde anlatabiliriz:

- 1) Beloşapkova basit cümlelerin yapısal şemasını üçe ayırmıştır: Bunlar sırasıyla *iki ögeli nominatif şema*, *iki ögeli mastar şeması* ve *tek ögeli şemadır*.
- 2) İki ögeli nominatif şema N_1V_t , $N_1\text{Cop}N_{1/5}$, $N_1\text{Cop}N_{2...pr}/\text{Adv}_{pr}$, $N_1\text{CopAdj}_{i/1/5}$ olmak üzere dört cümle şeması içermektedir.
- 3) İki ögeli mastar şeması $\text{Inf}V_t$, $\text{InfCop}N_{1/5}$, $\text{InfCop}N_{2...pr}/\text{Adv}_{pr}$, $\text{InfCopAdj}_{i/1/5}$, InfCopInf olmak üzere beş cümle şeması içermektedir.
- 4) Tek ögeli şema V_{pl3} , $\text{Cop}_{pl}N_{2...pr}/\text{Adv}_{pr}$, $\text{Cop}_{pl3}\text{Adj}_{fpl}$, $V_{s3/n}$, $\text{Cop}_{s3/n}N_{2...pr}/\text{Adv}_{pr}$, $\text{Cop}_{s3/n}\text{Adj}_{fsn}$, $\text{Cop}N_1$, Inf sekiz cümle şeması içermektedir.
- 5) Yapısal şemada çekimlenmiş fiil, mastar, koşaç, tekil ya da çoğul kişi zamirleri ve sıfat ya da zarf olmak üzere birleştirici unsurların rolü önemlidir.
- 6) Yapısal şemadaki tek ögeli cümle şemaları cümledeki yüklem merkeziyle eşit bir konumdadır. İki ögeli cümle şemaları cümlelerin yüklem merkezinin yanı sıra, ismin veya mastarın yalın hâlini içerir.
- 7) Her üç şemada cümleler yüklem niteliğine göre farklılık gösterir. Bu farklılıklar iki şekilde ifade edilebilir: 1) Fiil cümleleri, 2) Koşaçla oluşan cümleler. Fiil cümlelerinde yüklem, çekimli fiil ya da mastar fiilden oluşur ve cümlede aynı anda hem nesnel hem de dil bilgisel (morfolojik) anlamı aktarır. Koşaçla oluşan cümlelerde koşaç sadece dil bilgisel anlamı ifade eder. İsim, sıfat ya da zarf biçimleri ise koşaçla birlikte nesnel içeriği ifade eder.
- 8) Adj yalnızca sıfatı değil, aynı zamanda sıfat-fiili de temsil eder.
- 9) $N_{2...pr}$ edatlı ve edatsız olarak ismin yalın ve ile hâli dışındaki hâlleri belirtir.
- 10) Tek ögeli cümle şemasında Adj sembolünün kullanımı özel bir açıklama gerektirmektedir. Örneğin: $\text{Cop}_{s3/n}\text{Adj}_{fsn}$ şemasına göre oluşturulmuş *Было жарко* – Sıcaktı cümlesinde *жарко* – sıcak ifadesi zarf olarak kabul edilir. Ancak bu durum söz diziminde sıfatın kısa biçimine de denk gelir. Sıfatların kısa biçimleri çekimli fiil biçimleri gibi, her zaman bir cümlede yüklem merkezi görevini görür (Beloşapkova 1989: 639-645).

Yukarıdaki bilgilerin yanı sıra Beloşapkova'nın listesinde deyimşel şemaların olmadığını belirtmek isteriz. Beloşapkova, deyimşel şemaya göre oluşturulan cümlelerin

anlamlarının deyimini anlamına göre belirlendiğini ve bu anlamların benzersiz ve ifade edici güce sahip olduğunu vurgulamıştır (Beloşapkova 1989: 645-646).

Tartışma

Rus dilinde basit cümlelerin yapısal şeması üzerine Şvedova ve Beloşapkova'nın görüşleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- 1) Şvedova'nın listesi otuz bir, Beloşapkova'nın listesi ise on yedi cümle modelinden oluşmaktadır.
- 2) Hem Şvedova'nın hem Beloşapkova'nın listelerinde ortak olan ilk nokta cümlelerin tek ve iki ögeli olarak ayrılmasıdır. Ancak bu ayırmadan sonra Şvedova'nın listesi çekimli ve çekimsiz fiil sınıfı olarak alt dallara ayrılırken, Beloşapkova'nın listesi ayrılmamaktadır.
- 3) Şvedova'nın listesi genel olarak yüklem ve özne arasındaki ilişkiyi yansıtırken, Beloşapkova'nın listesi hem özne+yüklem hem de koşaç+birleştirici unsurları (sıfat ya da zarf) yansıtmaktadır.
- 4) Şvedova'nın listesi deyimisel şemayı içerirken, Beloşapkova'nın listesi deyimisel şemayı içermemektedir. Bu hususta deyimisel şemaların ayrı bir listede sunulması daha uygun olabilir.
- 5) Şvedova tarafından vurgulanan cümlelerin dil bilgisel yapısının yanı sıra Beloşapkova'nın özellikle üzerinde durduğu anlamsal yapı da önemlidir. Nitekim her cümle anlaşılır olmalı ve anlamlı bir yapı içermelidir.
- 6) Basit cümlelerin yapısal şemasına dâhil olmayan cümleyi genişleten üyeler Beloşapkova'nın da belirttiği üzere cümlelerin anlamsal yapısı açısından gerekli olduğu aşikârdır. Aksi takdirde cümle sadece kelime biçiminden ibaret morfolojik bir yapıyı sunar.

Şüphesiz ki yukarıdaki bilgiler basit cümlelerin yapısal şeması üzerine teorik bir alt yapı oluşturmaktadır. Her iki listede de çok fazla cümle modeli bulunmaktadır. Bu modellerin Rusçayı yabancı bir dil olarak öğrenen öğrenciler açısından zorluklar yaratabileceği tahmin edilmektedir. Çünkü sadece cümle modelleri sunmak öğrencileri ezbere yönlendirebilir. Bu nedenle öğrencileri hem cümle modellerine hem de anlama yönlendirmek daha faydalı olabilir. Bu hususta ünlü Rus filolog Lyudmila Grigoryevna Babenko'nun *Rusça Fiil Cümleleri: Uygulamalı Sözdizimsel Sözlük* (2002) adlı çalışması (Русские глагольные предложения: экспериментальный синтаксический словарь) bize yol gösterici olmuştur.

Bizim bakış açımıza göre öğrencilere cümle modellerini ismin hâlleriyle paralel bir şekilde aşama aşama sunulması daha uygun olabilir. Örneğin: *думать* (düşünmek) fiili. Bu fiil ismin -i hâlinde *что* (ne) bağlacıyla, ismin ile hâlinde *над* (üzerine, üzerinde) edatıyla ve

ismin -de hâlinde *o* (hakkında) edatıyla kullanılabilmektedir (N₄; (над) N₅; (о) N₆). Fiil ilk olarak derste geçtiği an öncelikle anlamı verilmekte ve akabinde ismin hâline uygun cümle modeli gösterilmektedir. Bu süreçte sadece cümle modelini göstermekle yetinilmemeli aynı zamanda fiilin bulunduğu sözdizimsel ve anlamsal sınıflandırma hakkında bilgi verilmesi fayda sağlayabilir. Çünkü öğrencinin fiil ve ismin hâlleri arasındaki ilişkiyi yalnızca yapısal olarak kavraması yeterli olmayabilir; fiilin ifade ettiği düşünme biçimi ve bağlamın anlaşılması da sağlanabilir. Bu bağlamda Rus dilinde basit cümlelerin yapısal şemasının öğretim sürecinde aşağıdaki yaklaşımlar izlenebilir:

1. **Adım adım ve karşılaştırmalı anlatım:** Fiil ilk kez anlatıldığında, yalnızca temel anlamıyla yetinilmemeli, her kullanım durumuna yönelik çeşitli örneklerle desteklenmelidir. Örneklerde, fiilin ismin hangi hâliyle ve hangi bağlaç ya da edatla kullanıldığı net bir şekilde açıklanarak, öğrencinin yapıyı doğru bağlam aracılığıyla kavraması sağlanabilir. Aynı zamanda, aynı fiilin ismin farklı hâlleriyle kullanıldığı cümleler karşılaştırmalı olarak sunulabilir. Bu karşılaştırmalar, öğrencilerin fiilin her kullanımında ortaya çıkan anlam ve yapı farklarını daha iyi öğrenmelerine yardımcı olur. Böylece öğrenciler dil bilgisini sadece mekanik bir şekilde ezbere değil, her kullanımın ardındaki anlamsal farkları çözümleyerek öğrenirler. Örneğin:
 - Я думаю о тебе (Seni düşünüyorum).
 - Я думаю над задачей (Problem üzerine düşünüyorum).
 - Я думаю, что он придёт (Onun geleceğini düşünüyorum).
2. **Sözdizimsel ve anlamsal sınıflandırma:** Fiilin içinde bulunduğu anlamsal kategori ve sözdizimsel işlevi belirtilebilir. Örneğin, *düşünmek* (думать) fiili zihinsel faaliyetleri ifade eden fiiller grubuna aittir ve kişinin düşünme sürecini, fikrini veya değerlendirmesini aktardığı cümlelerle ilişkilidir.
3. **Bağlamsal alıştırmalar:** Öğrencilerden, verilen metin üzerinden fiilin bulunduğu cümle modelini söylemeleri ve kendilerinin de bu fiile uygun cümleler kurmaları istenebilir. Bu alıştırmalar, öğrencilerin yalnızca dilsel biçimi değil, aynı zamanda bağlamın gerektirdiği anlamı da öğrenmelerine yardımcı olabilir. Örneğin:

Трудный день Ивана¹¹

Иван проснулся рано утром. Как только он открыл глаза, он сразу вспомнил о своей однокласснице Анне. Он думал об Анне. Вчера вечером они долго разговаривали, и он никак не мог выбросить её из головы. «Интересно, а она вспоминает обо мне?» – подумал он. Во время завтрака ему пришло сообщение от преподавателя: к выходным нужно было подготовить план проекта. Иван сел за стол и начал размышлять над проектом. В его голове было много идей, но

¹¹ Metin makale yazarına aittir.

ни одна из них не складывалась во что-то цельное. Он бесконечно задавал себе вопрос: «Как же мне осуществить этот проект?». Чем больше он занимался проектом, тем больше он был не доволен собой. **Думаю, что** мне нужна помощь», – сказал он себе. Он решил позвонить своему лучшему другу Сергею, который всегда находил отличные идеи для решения всех проблем. «Он точно мне поможет», – решил Иван.. Но Сергей был занят и не мог встретиться с ним. Иван заволновался ещё больше, боясь не успеть с проектом к сроку. Тем не менее, он продолжал **думать над проектом** весь вечер.

Когда наступила ночь, Иван был совершенно вымотан. Проект всё ещё не был завершён и тогда он решил написать Анне. «Может, разговор с ней меня успокоит», – **подумал** он. И в этот момент он понял, что иногда лучше сделать перерыв, чем без конца предаваться размышлениям. Надеюсь, что завтра я всё решу», – сказал он себе с улыбкой и потянулся к телефону.

Metnin Tercümesi¹²

İvan'ın Zor Günü

İvan sabah erkenden uyandı. Gözlerini açar açmaz hemen sınıf arkadaşı Anna'yı hatırladı. Anna'yı **düşünüyordu**. Dün gece uzun uzun konuşmuşlardı ama onu aklından çıkarmasına imkân yoktu. “Acaba o da beni hatırlıyor mu?” - diye **düşündü**. Kahvaltı sırasında öğretmeninden bir mesaj geldi: “Hafta sonuna kadar bir proje planı hazırlaması gerekiyordu”. İvan masaya oturdu ve proje hakkında düşünmeye başladı. Kafasında birçok fikir vardı ama hiçbir tutarlı bir şeye dönüşmüyordu. Kendisine durmadan şu soruyu soruyordu: “Bu projeyi nasıl gerçekleştirebilirim?”. Projeye ne kadar uğraştıysa o kadar çok memnuniyetsiz oldu kendinden. “**Sanırım** yardıma ihtiyacım var,” dedi kendi kendine. Tüm sorunların çözümünü için her zaman harika fikirler bulan en iyi arkadaşı Sergey'i aramaya karar verdi. “O kesinlikle bana yardım edecektir” diye karar verdi İvan. Ancak Sergey meşguldü ve onunla görüşemedi. İvan projeyi zamanında tamamlayamamaktan korktuğu için daha da çok endişelenmeye başladı. Bununla birlikte bütün akşam proje üzerinde **düşünmeye** devam etti.

Gece olduğunda İvan tamamen yorgun düşmüştü. Proje hâlâ bitmemişti ve o an Anna'ya yazmaya karar verdi. “Belki onunla konuşmak beni sakinleştirir” diye **düşündü** ve o anda bazen düşüncelere dalmaktansa ara vermenin daha iyi olduğunu anladı. “Umarım yarın her şeyi çözerim” dedi kendi kendine gülümseyerek ve telefona uzandı.

Önerilen üç yaklaşım, öğrencilerin dildeki biçim ve anlam ilişkilerini daha iyi kavrayarak, sadece cümle yapılarına hâkim olmalarını değil, aynı zamanda dilin anlam katmanlarına yönelik farkındalık geliştirmelerini sağlayabilir. Buna ek olarak, hem özne-yüklem ve cümleyi genişleten üyelerin ilişkisini hem de koşaç+birleştirici unsurların (sıfat

¹² Metnin tercümesi makale yazarına aittir.

veya zarf) pekişmesine olanak tanıyan alıştırmalar sunulabilir. Örneğin: Aşağıdaki cümleleri¹³ özne-yüklem ilişkisini güçlendirerek veya diğer öğeleri ekleyerek genişletin.

- 1) *Начался снегопад* (Kar yağışı başladı).
- 2) *Николай бежит* (Nikolay koşuyor).
- 3) *Аспиранты занимаются* (Doktora öğrencileri ders çalışıyorlar).

Cevaplar:¹⁴

- 1) *В Анталии начался долгожданный снегопад* (Antalya'da uzun zamandır beklenen kar yağışı başladı).
- 2) *Николай бежит очень быстро* (Nikolay çok hızlı koşuyor).
- 3) *Аспиранты занимаются в библиотеке* (Doktora öğrencileri kütüphanede ders çalışıyorlar).

Sonuç

Dil, bireylerin düşünce ve duygularını ifade etmede önemli bir araç olarak işlev görürken, cümleler bu sürecin temel birimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rus dilinde söz diziminin karmaşık yapısı, cümlelerin anlamını ve işlevselliğini belirleyen önemli unsurlar barındırmaktadır. Cümlelerin içindeki her bir öğe, cümlelerin genel yapısını ve anlamını şekillendirmektedir. Bu bağlamda, öğelerin konumu ve birbirleriyle olan ilişkileri dilin etkili kullanımında belirleyici bir rol oynamaktadır.

Rus Dili ve Edebiyatı faaliyetini yürüten bölümlerin lisans ders müfredatını ve ders saatlerini göz önüne aldığımızda öğrencilere sentaks derslerinde Şvedova ve Beloşapkova'nın listelerini göstermek ciddi zaman gerektirmektedir. Çünkü her iki liste de çok fazla detay içermektedir. Elbette ki bu detayların hepsi Rus dili için önemlidir. Ancak öğrencilere böyle bir listeyi sunduğumuzda olumlu sonuçlar almamız çok uzun süre gerektirebilir. Ayrıca bu listelerin lisans öğrencilerine sunulması onları tamamen ezbere yönlendirebilir. Sentaks derslerinde, yalnızca listelerin sunulması yerine, dilin yapısal işleyişinin anlamlandırılmasına yönelik etkin öğrenme yöntemlerinin benimsenmesi gerekmektedir. Bu hususta öğrencilerin cümle yapıları ve öğeleri arasındaki ilişkileri keşfetmelerine olanak tanıyan uygulamalı çalışmalar ve metinler aracılığıyla örnek cümle modellerini incelemeleri öğrenme süreçlerini daha verimli kılabilir.

¹³ Örnek cümleler makale yazarına aittir.

¹⁴ Cevaplar genişletilebilir.

Yabancı dil olarak Rus dilini öğrenen özellikle filologlar için Rus dilinde basit cümlelerin yapısal şemasını öğretmeye ismin hâlleriyle başlamak uygun olabilir. Bu süreçte cümle modelinin ötesine geçerek fiillerin sözdizimsel ve anlamsal sınıflandırmaları hakkında derinlemesine bilgi verilmesi, öğrencilerin dilsel yetkinliklerini arttırabilir ve onları daha etkili iletişim kurabilen bireyler hâline getirebilir. Buna ek olarak cümleyi oluşturan özne ve yüklem ilişkisinin ve cümleyi genişleten üyelerin doğru bir şekilde öğretilmesi, öğrencilerin dilin dinamik yapısını daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Bu noktada konunun iyi bir şekilde anlaşılması güncel, içeriğe ve öğrencinin seviyesine uygun, anlaşılır bir dil kullanımına ve nitelikli alıştırımlara sahip kaynak seçimine sıkı sıkıya bağlıdır.

Kaynakça

- Aiupova, Svetlana., Demir, Bahar & Aiupov, İskender. 2015. *Çağdaş Rus Dili – Sentaks*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Babenko, Lyudmila Grigoryevna. 2002. *Russkiye glagolnıye predlojeniya: eksperimentalny sintaksiçeskiy slovar*. Moskva: Flinta.
- Bağlan Özer, Zeynep. 2004. *Rus Dilinin Gelişme Evreleri*. Ankara: Çetin Ofset.
- Bak, Hadi 2020. "Türk Öğrencisi Bakış Açısıyla Rusçada Cümle ve Basit Cümlelere Dair Bir Değerlendirme". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24(4), 1833-1839.
- Beloşapkova, Vera Arsenyevna. 1989. *Sovremenniy russkiy yazık: Uçebnik dlya filologičeskih spetsialnostey universitetov*. Pod red. V. A. Beloşapkovoy. Moskva: Vısşaya şkola.
- Ergin, Muharrem. 2022. *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Grammatika sovremennogo russkogo literaturnogo yazık* 1970. N. Yu. Şvedova (gl. red.). Moskva: Nauka.
- Gürkan, Duygu Özge. 2023. "Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi Kuramına Göre Cümle Kurucuların İşlevleri". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 7(3), 2126-2135.
- Karahan, Leyla. 2017. *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Lavrentyev, Vitaliy Aleksandroviç. 2023. K voprosu o strukturnoy sheme prostogo predlojeniya. *Slovo. Slovesnost. Slovesnik* içinde (s. 202-204). Ryazan: Individualny predprinimatel Konyahin A. V. (Book Jet).
- Mathesius, Vilém. 1967. O sistemnom grammatičeskom analize. V: Kondraşov, Nikolay A. (red., sost.) *Prajskiy lingvistiçeskiy krujok. Sbornik statey* içinde (s 226-238). Moskva: Progress.
- Rozental, Ditmar Elyasıviç, Telenkova, Margarita Alekseyevna. 1985. *Slovar-spravoçnik lingvistiçeskih terminov: posobiye dlya učitelya*. Moskva: Prosveşçeniye.
- Russkaya grammatika* 1980. Tom II – Sintaksis. N. Yu. Şvedova (gl. red.). Moskva: Nauka.
- Selemeneva, Olga Aleksandrovna. 2010. "Strukturnaya shema prostogo predlojeniy kak element sintaksiçeskoj podsystemı yazık". *Voprosı sovremennoy lingvistiki* (3), 45-48.
- Selemeneva, Olga Aleksandrovna. 2013. "Prostiye predlojeniya so znaçeniyem sostoyaniye prirodu v russkom yazıke XIX-XX vekov: strukturno-semantiçeskiy, paradigmatiçeskiy i lingvokulturologičeskiy aspektı". Profesörlük Tezi, Novgorodskiy gosudarstvenniy universitet imeni Yaroslava Mudrogo, Velikiy Novgorod.
- Sovetskiy entsiklopedičeskiy slovar*. 1987. A. M. Prohorov (gl. red.). Moskva: Sovetskaya entsiklopediya.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1 “Svoystva predlojeniya”. (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
lingvistics_dictionary.academic.ru/3451/свойства_предложения
- URL-2 “Strukturnaya shema predlojeniya i komponentı ee prezentatsii”. (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
scicenter.online/sintaksis-scicenter/strukturnaya-shema-predlojeniya-komponentyi-167297.html
- URL-3 “Strukturnaya shema prostogo predlojeniya”. (Erişim Tarihi: 02.05.2024).
studfile.net/preview/7149840/page:47/
- URL-4 “Slovar lingvističeskih terminov”. (Erişim Tarihi: 01.04.2024). rus-lingvistic-term.slovaronline.com/1182-предложение

